

กล้องถ่ายภาพ เครื่องมือของลัทธิล่าอาณานิคม

สืบสกุล ศรีธนพฤติ

หัวหน้าโครงการจัดนิทรรศการสื่อผสม คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำสำคัญ กล้องถ่ายภาพ, ภาพถ่าย, อาณานิคม, วัฒนธรรม, ประวัติศาสตร์

บทคัดย่อ

กล้องถ่ายภาพเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มีคุณสมบัติของการถ่ายทอดความจริง บันทึกรายละเอียดของสิ่งของที่ไม่ปรากฏอยู่ตรงหน้าให้ปรากฏโดยไม่มีการบิดเบือนเนื่องจากการทำงานของเครื่องจักรกล ภาพถ่ายจากกล้องจึงถือเป็นหลักฐานสำคัญในการปรากฏอยู่จริงของวัตถุสิ่งของ กล้องถ่ายภาพยังถูกนำไปรับใช้การเมืองของประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษที่กำลังขยายอิทธิพลของตนสู่ประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกในรูปแบบที่เรียกกันว่าลัทธิล่าอาณานิคม ภาพที่ตีพิมพ์อยู่ในนิตยสารต่าง ๆ จากนักเดินทางชาวยุโรปในสมัยแรกเริ่มมีกล้องถ่ายภาพ อาจจะโดย

เจตนาหรือไม่ก็ตาม ภาพถ่ายได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสำรวจเพื่อทำความเข้าใจคน สภาพแวดล้อม ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ของชาติต่าง ๆ ที่ประเทศเจ้าของเทคโนโลยีกำลังพยายามที่จะเข้าไปครอบครอง

กล่าวนำ

กล้องถ่ายภาพ เป็นประดิษฐกรรมในไม่กี่ชนิดที่มีรูปแบบการใช้งานและคุณสมบัติอันเทิดทูนใจ เป็นสิ่งดึงดูดผู้คนให้ความสนใจ มีความใกล้ชิดกับคนอย่างแนบแน่นเพราะสามารถบันทึกรายละเอียดทั้งสิ่งของ ผู้คน สิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมือนจริงที่สุด ด้วยเหตุผลนี้ทำให้กล้องถ่ายภาพเป็นอุปกรณ์ที่สร้างอดีตให้ฝังแน่นกับปัจจุบันอย่างเป็นเนื้อเดียว พร้อม ๆ กับสามารถแสดงตัวเป็นหลักฐานของความจริงในกรณีต่าง ๆ เนื่องจากในแง่มุมของการทำงานโดยเครื่องมือเป็นหลัก จึงเป็นหนึ่งในเหตุผลของการดำรงอยู่ของกล้องถ่ายรูปนับตั้งแต่ถูกคิดค้นขึ้นจนปัจจุบัน

ด้วยคุณสมบัติของการถ่ายทอดความจริงด้วยลักษณะทางกายภาพของภาพสองมิติ และพัฒนาจนกลายเป็นภาพยนตร์ หรือภาพสองมิติที่เคลื่อนไหวได้ ในขอบเขตของเวลาใหม่ทำให้กล้องถ่ายภาพแปรรูปตัวเองหลากหลายรูปทรงมากกว่า 100 ปี แต่ยังคงคุณสมบัติเดิมจากที่เกิดขึ้นมาในครั้งแรกยังคงไม่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายรูปก็ยังเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่มนุษย์ทำอย่างสม่ำเสมอ แม้ในปัจจุบันก็ตาม

ปรากฏการณ์ที่แสงลอดผ่านรูเล็ก ๆ แล้วปรากฏเป็นภาพกลับหัวเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถพบเห็นโดยทั่วไป ตัวอย่างเช่น ภาพเจดีย์พระธาตุกลับหัวที่ปรากฏขึ้นในวิหารพระพุทธรูป วัดพระธาตุลำปางหลวงที่สร้างความสนใจแก่คนในยุคสมัย ความพยายามหาวิธีที่จะเก็บภาพที่ตาเห็นนั้นไว้ให้ได้ เกิดขึ้นในสมัยเรอเนซองส์ โดยที่ศิลปินนำกระดาษไปทาบบนฉากหลังแล้วลอกรูปออกมา เมื่อนำมากลับหัวอีกครั้งก็จะได้รูปปกติที่ใกล้เคียงกับตาเห็นที่สุด อุปกรณ์ดังกล่าวถูกเรียกว่า camera obscura ที่แปลตรงตัวว่า ห้องมืดหรือห้องสลัว (ในประเทศไทยเรียกว่ากล้องรูเข็ม) ความพยายามจะบันทึกภาพเอาไว้อย่างถาวรด้วยสารเคมีเป็นหนึ่งในสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ในยุโรปตั้งอกตั้งใจอย่างต่อเนื่องยาวนาน จนสามารถทำได้สำเร็จใน ค.ศ. 1823 ที่ประเทศฝรั่งเศส พร้อมกันไปกับการพัฒนาที่ใกล้เคียงกันในประเทศอังกฤษ¹

ประเด็นที่บทความนี้สนใจคือความสามารถของกล้องถ่ายภาพที่สามารถบันทึกความจริงได้

จับใจคนทั่วไปและถูกนำไปปรับใช้เป้าหมายต่าง ๆ เช่น บันทึกการทดลองทางวิทยาศาสตร์ บันทึกปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ แทนที่ภาพสีน้ำมันในกรณีของภาพเหมือนบุคคล ฯลฯ นอกจากนี้กล้องถ่ายภาพยังถูกนำไปปรับใช้การเมืองของประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษที่กำลังขยายอิทธิพลของตนสู่ประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกในรูปแบบที่เรียกกันว่าลัทธิล่าอาณานิคม

จึงอาจจะกล่าวได้ว่าการคิดค้นกล้องถ่ายภาพมีเหตุผลส่วนหนึ่งไม่มากก็น้อยเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพื่อการล่าอาณานิคมทั้งในทางตรงและทางอ้อม ภาพถ่ายที่ถูกบันทึกขึ้นในดินแดนที่เป็นเป้าหมายเป็นเครื่องมือสำคัญที่สนับสนุนการแสวงหาทรัพยากรภายนอกทวีปยุโรปให้สัมฤทธิ์ผลเร็วและได้ผลอย่างแม่นยำ บางครั้งการสืบค้นอดีตของการล่าอาณานิคมผ่านหลักฐานจากโปรเจกต์ที่เกิตจากช่างภาพจากยุโรปที่เข้ามาถ่ายภาพลงหลักปักฐานอยู่ในประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย ภาพที่ตีพิมพ์อยู่ในนิตยสารต่าง ๆ จากนักเดินทางชาวยุโรปในสมัยแรกเริ่มมีกล้องถ่ายภาพ อาจจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม ภาพถ่ายได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสำรวจเพื่อทำความเข้าใจคน สภาพแวดล้อม ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ ที่ประเทศเจ้าของเทคโนโลยีกำลังพยายามที่จะเข้าไปครอบครอง

การล่าอาณานิคมและความสัมพันธ์กับการก่อกำเนิดของกล้องถ่ายภาพ

ยุคล่าอาณานิคมเป็นยุคสมัยที่มองได้หลายทัศนะ อาจจะเป็นยุคที่ความเจริญจากประเทศตะวันตกแพร่หลายออกไปทั่วโลกผ่านกองกำลังทางเรือ ทำให้ผู้คนในดินแดนที่ห่างไกลมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีสุขอนามัยที่ดีขึ้น มีการเดินทางสะดวกสบายขึ้น และอื่น ๆ ที่เป็นสิ่งจำเป็นของโลกใหม่ แต่ในเหรียญอีกด้าน ความเจริญดังกล่าวถูกนำพาด้วยเหตุผลของความโลภและเห็นแก่ตัวของประเทศผู้ล่า ความเจริญที่ผ่านเข้ามาถูกนำด้วยเทคโนโลยีและวิทยาการจากการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์อย่างมหัศจรรย์และกว้างขวาง ตั้งแต่การปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา ทุกสิ่งที่ถูกพัฒนาขึ้น ทั้งความรู้ ความคิดและความเชื่อโดยมีศูนย์กลางของความเป็นมนุษย์เป็นที่ตั้ง ทรัพยากรมนุษย์ที่ไม่ใช่มนุษย์ผิวขาวถูกใช้งานอย่างฟุ่มเฟือย ตามลำดับความสำคัญของการจัดชั้น จัดประเภท ชนิดต่าง ๆ ของเผ่าพันธุ์มนุษย์ พืช และสัตว์ ที่สนับสนุนโดยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สิ่งประดิษฐ์ในยุคนั้น มีทั้งถูกสร้างขึ้นเป็นอาวุธอย่างชัดเจนเพื่อประหัตประหาร ฆ่าและเปิดทางอันเป็นอุปสรรคต่าง ๆ ที่ขัดขวาง หรือสิ่งประดิษฐ์บางประเภท ถูกประดิษฐ์มาเพื่อตอบ

สนองความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ และสามารถที่จะสร้างความงามทางศิลปะและความรู้ แต่ในอีกด้านคืออาวุธอันตรายที่เหยื่อไม่อาจปฏิเสธและรู้ตัว สิ่งนั้นคือกล้องถ่ายภาพและภาพถ่ายที่เกิดขึ้นด้วยสิ่งประดิษฐ์ที่กำเนิดจากยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม และยุคล่าอาณานิคมบนความหมายและหน้าที่อันกำกวมของมัน

การพัฒนาการผลิตได้เพิ่มผลผลิตเป็นจำนวนมหาศาลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ในยุโรปการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นปัจจัยสองแนวทางที่สนับสนุนและเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดการเร่งรัดให้เกิดการล่าอาณานิคมแผ่ขยายอาณาบริเวณไปอย่างกว้างขวาง ปัจจัยที่สนับสนุนคือการได้พัฒนาการต่อเรือจากอุตสาหกรรมเหล็กที่พัฒนาขึ้นมาอย่างก้าวกระโดด ที่ทำให้สามารถต่อเรือที่มีแสนยานุภาพในการรบและการเดินทางได้ไกลและขนาดใหญ่ขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำหน้าที่สำคัญในการปล้นทรัพยากรของประเทศที่ด้อยพัฒนามากกว่าได้อย่างง่ายดาย การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์การเดินทางเรือทำให้การเดินทางทางน้ำทำได้แม่นยำและปลอดภัยมากขึ้น

ปัจจัยที่เป็นต้นเหตุของการล่าอาณานิคมจากการพัฒนาอุตสาหกรรม เมื่อมีการผลิตในระบบอุตสาหกรรม วัตถุดิบเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ระบบอุตสาหกรรมสามารถที่จะก้าวไปข้างหน้า และขยายกำลังการผลิตเพื่อตอบสนองการเพิ่มขึ้นของผู้บริโภคชาวตะวันตก ขณะเดียวกันด้วยอุตสาหกรรมที่ขยายตัวย่อมต้องการผู้บริโภคเพิ่มมากยิ่งขึ้น ตลาดที่รองรับจึงต้องขยายตัวมากขึ้น การแสวงหาดินแดนอาณานิคมทางแถบทวีปเอเชีย จึงเป็นการตอบโต้ของทั้งการหาแหล่งวัตถุดิบป้อนสู่โรงงานอุตสาหกรรม และแสวงหาตลาดของผู้บริโภคที่แน่นหนาเมื่อกลายเป็นดินแดนอาณานิคมของตน

สำหรับประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การล่าอาณานิคมในช่วงแรกคือการเข้ามาทางมหาสมุทรอินเดียของชาวโปรตุเกสและสเปน ด้วยเส้นทางการเดินเรือที่ถูกค้นพบใหม่ เพื่อการเดินทางสู่ดินแดนตะวันออก เป้าหมายคือประเทศจีนที่ทรงอิทธิพลมหาศาลในโลกยุคโบราณ และเต็มไปด้วยสินค้าผ้าไหมแพรพรรณ และสินค้าที่เป็นที่ต้องการของชาวตะวันตก แต่เดิมการค้าขายทางบกในเส้นทางสายไหมข้ามเทือกเขาหิมาลัยและดินแดนทะเลทรายอันแห้งแล้งเป็นไปด้วยความยากลำบากอย่างสาหัสจากสภาพแวดล้อมที่โหดร้ายทารุณ อีกทั้งยังมีการปล้นสะดมของชนเผ่าเร่ร่อนในตะวันออกกลาง ต่างกันกับการเดินเรือที่สามารถขนสินค้าขนาดใหญ่ได้จำนวนมาก มีอันตรายน้อยกว่า (แม้จะมีบ้างแต่ก็เทียบกันไม่ได้กับการเดินทางทางบก) นอกจากนี้ยังสะดวกและกินเวลาน้อยกว่า ด้วยเหตุผลดังกล่าว กษัตริย์ในแถบประเทศ

ยุโรปจึงมีบัญชาและรางวัลขึ้นงามแก่นักเดินเรือและนักสำรวจเพื่อค้นหาเส้นทางสู่ดินแดนตะวันออก

นักเดินเรือจากโปรตุเกสเป็นนักเดินเรือชาติแรก ๆ ในยุคต้น ๆ ของการล่าอาณานิคมที่เดินเรือเข้ามาสู่ย่านน้ำในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แถบทะเลอันดามัน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งบันทึกของชาวจีน และหลักฐานทางวัตถุที่ขุดพบ ยืนยันว่าชาวยุโรปที่เข้ามาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพวกแรกจะเป็นชาวโรมันและพ่อค้าจากเมืองเวนิสในประเทศอิตาลีตามลำดับเวลา นักเดินเรือจากยุโรปในยุคแรก ๆ จะเดินทางมาในฐานะพ่อค้าเพื่อขายและนำสินค้าจากเอเชียกลับสู่ยุโรป สินค้าในยุคโบราณที่ค้าขายกันจะเป็นสินค้าเช่น งาช้าง ไม้จันทน์ กายาน และทับทิม สินค้าเหล่านี้ที่ไม่มีผลต่อความคุ้มค่าที่จะเดินทางมายึดดินแดนอยู่ในแดนอารักขา ด้วยเทคโนโลยีการคมนาคมยังไม่ก้าวหน้าและการพัฒนาอาวุธยังไม่สามารถผลิตให้มีความเหนือกว่าได้

ชาวโปรตุเกสที่เดินทางเข้ามาส่วนหนึ่งจะเป็นพวกนักผจญภัยและแสวงโชคในดินแดนแห่งใหม่ ๆ ที่ไม่มีใครรู้จักและมาในรูปของทหารอาสาจับจวบในประเทศต่าง ๆ ในแถบนี้ ตามประวัติศาสตร์ไทย ได้บันทึกไว้ว่าในปี พ.ศ.2081 (ค.ศ.1538) ในสงครามที่เมืองเชียงกราน สงครามครั้งแรกระหว่าง ไทยกับพม่า ทั้งสองฝ่ายมีทหารอาสาโปรตุเกส ช่วยรบอยู่ด้วยทั้งสองฝ่าย การสมัครเข้าเป็นทหารเพื่อหารายได้จากอาณาจักรต่าง ๆ ในเอเชียและเมื่อเข้มแข็งขึ้นก็ขยายอำนาจ จนยึดอาณาจักรบางแห่งหรือเมืองต่าง ๆ ขึ้นเป็นอาณานิคมของตน นอกจากนี้ชนชาติดังกล่าว ยังมีความพยายามจะเผยแพร่ศาสนาคริสต์สู่ชนพื้นเมือง ด้วยรูปแบบต่าง ๆ ด้วย

นอกจากความต้องการที่จะเผยแพร่ศาสนาคริสต์มายังเอเชีย เครื่องเทศสองชนิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดให้ลัทธิอาณานิคมเข้ามาสู่เอเชียคือ พริกไทยและกานพลู ด้วยความสำคัญดังกล่าวของเครื่องเทศทั้งสองชนิด พ่อค้านักเดินเรือยุคแรก ๆ เช่น โปรตุเกสและสเปน ได้พยายามค้นหาเส้นทางเดินเรือที่จะมาสู่หมู่เกาะดังกล่าว การเดินทางโดยเรือเส้นนี้ถูกปิดเป็นความลับ ประกอบกับแสนยานุภาพของกองทัพเรือสเปนและโปรตุเกสที่ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน จึงมีการแข่งขันในการช่วงชิงการค้าเครื่องเทศดังกล่าวจนเกิดสงครามชิงหมู่เกาะเครื่องเทศ ในปีค.ศ.1511 โปรตุเกส ได้ครอบครองเมืองท่ามะละกาในแหลมมลายู และขยายเขตอิทธิพลสู่หมู่เกาะเครื่องเทศ โมลุกกะได้สำเร็จ ส่วนสเปนได้เข้ายึดครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์ได้ในปี ค.ศ. 1564

การแผ่อาณานิคมของชาวยุโรปตอนใต้ จะยึดเมืองท่าต่าง ๆ ในเส้นทางเดินเรือจาก เอเชียตะวันตก สู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และครอบครองเมืองท่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สุด โดยโปรตุเกสได้วางเส้นทางเดินเรือจากเมืองลิสบอนในโปรตุเกส สู่เมืองท่าในอ่าวเปอร์เซีย ทวีปอินเดีย เมืองมะละกา และมาเก๊าของประเทศจีน จะสังเกตได้ว่าเป้าหมายการค้าในยุคล่าอาณานิคมในยุคแรก เป้าหมายไม่ได้หยุดอยู่เพียงหมู่เกาะในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ได้มุ่งหน้าสู่ประเทศจีน ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้ การล่าอาณานิคมในยุคหลังของประเทศในยุโรปตอนเหนือ เช่น อังกฤษและฝรั่งเศสทวีความรุนแรงขึ้นในการขยายอาณาเขตอิทธิพลของตน เพื่อเปิดทางจากเมืองท่าในคาบสมุทรอินโดจีน และทะเลอันดามันสู่ประเทศจีนในทางบก

การครอบครองเมืองท่ามะละกาของโปรตุเกสในปี พ.ศ.2054 สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการปกครองของ อาณาจักรในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างมาก เนื่องจากด้วยมีลักษณะเป็นแหลมมีทะเลขนานสองด้าน ซึ่งอีกด้านหนึ่งคือคาบสมุทรอินโดจีน เมื่อถูกยึดเมืองท่าไปโดยชนชาติโปรตุเกส การค้าขายของประชาชนในอาณาจักรในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเปลี่ยนรูปแบบ จากผู้ค้าระหว่างประเทศกลายเป็นผู้ส่งสินค้าแก่พ่อค้าคนกลางจากยุโรปแทน ทำให้อาณาจักรได้เสื่อมโทรมไปหลายแห่ง

ประเทศโปรตุเกสผู้นำลัทธิอาณานิคมยุคต้น มีอำนาจอยู่ในดินแดนแถบเอเชียอยู่ประมาณ 100 ปีก่อนการเข้ามาของชาวยุโรปเหนือโดยเฉพาะประเทศอังกฤษและฮอลันดา ในประเทศอังกฤษมีการสนับสนุนการค้าและอุตสาหกรรม หลังจากขุนนางแย่งอำนาจการปกครองมาจากกษัตริย์ชาลส์ที่ 1 (ค.ศ.1625-1649) การปกครองที่ไม่เข้มงวด มีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น ในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ มีการสนับสนุนการค้าค้นพบทางด้านวิทยาศาสตร์ อุปถัมภ์นักประดิษฐ์และนักคิด สร้างบรรยากาศให้มีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ในทศวรรษที่ 1780 การปฏิวัติเริ่มต้นขึ้นที่ประเทศอังกฤษอย่างจริงจังจกปัจจัยในการสร้างพื้นฐานต่าง ๆ รวมทั้งการคมนาคมที่สะดวกขึ้นจากการขุดคลองต่าง ๆ และสร้างถนน จนปี ค.ศ.1830 ประเทศอังกฤษจึงกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมประเทศแรก

การปฏิวัติอุตสาหกรรมได้เปลี่ยนเทคนิคการใช้แรงงานจากเครื่องจักรแทนแรงงานมนุษย์และสัตว์ ซึ่งสามารถเพิ่มกำลังผลิตได้อย่างมหาศาลจากเดิม เครื่องจักรไอน้ำที่คิดค้นโดยเจมส์ วัตต์ (James Watt ค.ศ.1736-1819) เป็นรากฐานสำคัญของการปฏิวัติเครื่องจักรกลสมัยใหม่ที่มีผลต่อการปฏิวัติอุตสาหกรรม เครื่องจักรไอน้ำได้จดทะเบียนลิขสิทธิ์ในปี ค.ศ. 1769 เริ่มใช้ในอุตสาหกรรมสิ่งทอ น้ำตาล ในปี ค.ศ.1850 เครื่องจักรไอน้ำถูกนำไปใช้ในเรือ

เดินสมุทรและห้วงจักรวาลไฟ

อุตสาหกรรมสิ่งทอจากฝ้ายของอังกฤษ พึ่งพาทั้งการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศและเป็นสินค้าส่งออกในรูปของด้ายและผ้าฝ้าย การครอบครองทะเลน่านน้ำด้วยกองทัพเรือที่เรืออำนาจของอังกฤษ การครอบครองดินแดนอาณานิคมส่งเสริมให้การพัฒนาทางอุตสาหกรรมยิ่งพัฒนาและเจริญรุดหน้า เหมือนกับแรงเหวี่ยงจากสองขั้วที่ส่งถ่วงกันระหว่างการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการแสวงหาดินแดนอาณานิคม

จะเห็นได้ว่าการล่าอาณานิคมในยุคแรกมีการพัฒนาขอบเขตในการออกแสวงหาดินแดน โดยแรงสนับสนุนของรัฐบาล มิใช่แต่เพียงกลุ่มชนอิสระที่ต้องการแสวงหา มีการสั่งการและการสร้างประดิษฐ์สิ่งที่จะอำนวยความสะดวกและให้ผลของการล่านั้นสัมฤทธิ์ผลมากที่สุด ในยุคแรกของการล่าอาณานิคม เครื่องมือเดินทางหลักคือเรือที่ทำจากไม้ปราศจากเครื่องยนต์ การบันทึกสิ่งที่พบเห็นเพื่อเป็นข้อมูลในการรายงานผลและวิเคราะห์คือการจดบันทึกและการวาดรูป บอกลักษณะรูปพรรณสัณฐานของสิ่งที่พบเห็นเพื่อประเมินข้อมูลในความคุ้มค่าในการลงทุน รวมทั้งกำหนดจุดยุทธศาสตร์ในการเข้ายึดครอง การที่สามารถสร้างเครื่องมือที่สามารถในการบอกพิกัดของแหล่งทรัพยากรอย่างแผนที่ได้อย่างแม่นยำ รวมทั้งบอกข้อมูลได้อย่างตรงความจริงมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เหตุผลดังกล่าวน่าจะเป็นหนึ่งในแรงจูงใจหนึ่งที่ทำให้เกิดการเร่งการพัฒนาการบันทึกภาพที่เกิดจาก กล้อง camera obscura ให้เป็นผลสำเร็จให้ได้

กล้องถ่ายภาพ

การพัฒนากล้องคามเมร่าออบสคูร่าให้กลายเป็นกล้องถ่ายภาพต้องการสารเคมีที่จะทำงานกับแสงสว่างทำให้พื้นผิวของแผ่นรองรับแสงสามารถบันทึกลักษณะของแสงดังกล่าวไว้ได้ การเกิดขึ้นของกล้องถ่ายภาพและการบันทึกภาพเริ่มต้นเมื่อปี ค.ศ.1727 เจ.ชูลทซ์ (J.Schultz) ชาวเยอรมัน ค้นพบเกลือเงินไนเตรดที่ผสมรวมกับซอล์กที่เมื่อถูกแสงแล้วทำให้เกิดภาพสีดำต่อมาใน ค.ศ.1826 เจ.เอ็น. เนียพซ์ (J.N.Niepcce) ชาวฝรั่งเศส การบันทึกภาพจากกล้องคามเมร่าออบสคูร่า บนกระดาษไวแสงที่ฉาบผิวหน้าด้วยเกลือเงินคลอไรด์โดยใช้เวลาในการถ่ายภาพถึง 8 ชั่วโมงถือกันว่าเป็นภาพถ่ายแรกของโลก ต่อมาใน ค.ศ.1837 แอล.เจ.เอ็ม. ดาแกร์ (L.J.M.Daguerre) ได้ร่วมมือในการทำการค้นคว้าและวิจัยกับเนียพซ์ ได้ค้นพบการ

ถ่ายภาพในรูปแบบดาร์แกร์ไทป์ (Daguerreotype)

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันในประเทศอังกฤษ ในปี ค.ศ.1835 นักวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ชื่อ วิลเลียม เฮนรี ฟอกซ์ ทัลบ็อท (William Henry Fox Talbot) ทำการวิจัย ค้นคว้า เกี่ยวกับการถ่ายรูป โดยคิดค้นสารประกอบซิลเวอร์คลอไรด์ (Silver Chloride) หรือเกลือเงินที่มีความไวต่อแสงสว่างซึ่งสามารถใช้ในการอัดภาพ และทดลองถ่ายภาพได้เป็นผลสำเร็จ

หลังจากนั้นกล้องถ่ายภาพค่อยถูกพัฒนาให้ทำงานง่ายขึ้นเรื่อย ๆ จากสารเคมีที่เป็นอันตราย กลายมาเป็นสารเคมีที่เป็นมิตรมากขึ้น มีการแพร่ขยายสูตรของสารเคมีให้เป็นสาธารณะ มีผู้ผลิตกล้องและสารเคมีที่จำเป็นออกจำหน่ายอย่างกว้างขวาง การพัฒนาดังกล่าวทำให้การนำกล้องถ่ายภาพติดตัวนักเดินทางกลายเป็นเรื่องสะดวกขึ้น และได้รับความนิยมในฐานะเครื่องมือจำเป็นของนักเดินทางไปอย่างรวดเร็ว

ความสัมพันธ์ระหว่างกล้องถ่ายภาพและการล่าอาณานิคมนั้นเกิดขึ้นในยุคหลัง อังกฤษกับฝรั่งเศส มีความพยายามเข้ายึดครองประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประเทศอังกฤษการพัฒนาหลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้ดำเนินไปถึงขีดสุด แล่นยานภาพทางเรือของอังกฤษและฝรั่งเศส พัฒมาถึงจุดที่ไม่มีประเทศในเอเชียขัดทานได้ อังกฤษได้ยึดเมืองท่าต่าง ๆ ไล่มาจากแอฟริกา ตะวันออกกลาง เอเชียกลาง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างราบคาบ หลังจากนั้นก็เข้าสู่แผ่นดินที่เต็มไปด้วยทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ข้าว ชา กาแฟ ไม้สัก อ้อย ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตของยุโรป มหาอำนาจในเวลานั้น ทั้งสองคืออังกฤษและฝรั่งเศส ได้แบ่งย่านการปกครองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกเป็นสองส่วน ฝรั่งเศสครอบครองย่านคาบสมุทรมอินโดจีน คือประเทศลาว กัมพูชา และเวียดนาม ทางด้านประเทศอังกฤษครอบครองดินแดนแถบตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา คือประเทศเมียนมาร์ แลพม่า ลาว หรือประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน เกาะสิงคโปร์ เรื่อยไปถึงอินเดียและประเทศรายล้อมทั้งหมด โดยลงนามสนธิสัญญาที่กรุงปารีสวันประเทศสยามไว้เป็นรัฐกันชน นอกเหนือจากอาณานิคมยุโรปกรณต่าง ๆ ที่นำเข้ามาเพื่อปกครองประเทศในปกครอง แน่นนอนว่ากล้องถ่ายภาพคือเทคโนโลยีทันสมัยที่สุดในเวลานั้นที่ถูกนำเข้ามาด้วย

กล้องถ่ายภาพเป็นสิ่งที่นักสำรวจนำติดตัวไปเพื่อบันทึกแทนที่การวาดภาพบรรยายถึงสิ่งที่ตนไปพบเห็นมา คนในฝั่งประเทศในแถบตะวันตกเจ้าอาณานิคม มีความต้องการที่จะทราบ ว่าประเทศที่กองทัพของตนเสียภาษีไปยึดมาหน้าตาเป็นอย่างไร ประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส

ซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการค้นพบวิทยาการการถ่ายภาพ จึงได้นำพากล้องถ่ายภาพสู่ประเทศในอาณานิคมและแถบใกล้เคียงอย่างรวดเร็วใกล้เคียงกับการค้นพบการถ่ายภาพ

หลักฐานชิ้นหนึ่งจากสถาบันสมิธโซเนียน ประเทศสหรัฐอเมริกา ในหนังสือชื่อ ฟิลาเดลเฟียโฟโตกราเฟอร์ (Philadelphia Photographer) เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ.1865 ที่กล่าวถึงการเข้ามาของกล้องถ่ายภาพในประเทศสยาม ซึ่งเป็นเวลาใกล้เคียงกับกล้องถ่ายภาพที่เข้ามาสู่ประเทศในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้บันทึกไว้ว่า

“การถ่ายภาพ อันเป็นสิ่งที่แตกต่างจากความเจริญหลายอย่างในปัจจุบันกำลังขยายตัวเข้าไปสู่ท้องถิ่นที่ไม่มีใครรู้จัก ซึ่งมีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์เพียงเล็กน้อยและแทบจะไม่รู้จักความก้าวหน้า แต่เมื่อ 2-3 เดือนมานี้ใครจะคิดบ้าง ศิลปะอันยิ่งใหญ่นี้ได้สืบคลานได้เข้าสู่ดินแดนอนารยะแล้ว เมื่อเร็ว ๆ นี้ ข้าพเจ้าได้รับตัวอย่างภาพถ่ายแปลก ๆ จำนวนหนึ่งซึ่งถ่ายโดยผู้อำนวยการกองกษาปณ์หลวงแห่งสยาม คือ พระวิสุตโยธามาศย์ ผู้เป็นเจ้านายชั้นสูง เขาได้ส่งภาพถ่ายเหล่านี้มายังเจ้าหน้าที่กษาปณ์สหรัฐหลายคน โดยผ่านมาทางท่านศาสตราจารย์ ดร.เฮาส์ ซึ่งเป็นมิชชันนารีที่ได้ไปอยู่ในสยามประมาณ 18 ปี สมเด็จพระราชินีแห่งอังกฤษได้ส่งเครื่องมือถ่ายภาพพร้อมหนังสือคู่มือครบชุดไปถวายพระเจ้าแผ่นดินสยาม เจ้าชายผู้ซึ่งไม่รู้จักภาษาอื่นนอกจากภาษาของตนพระองค์นี้ได้หาคนมาอ่านคู่มือให้ฟังเป็นภาษาของตน โดยได้รับความช่วยเหลือบางประการจากศิลปินผู้หนึ่งซึ่งได้เดินทางไปกับคณะทูตปรัสเซีย เขาก็ประสบความสำเร็จในการถ่ายภาพคุณภาพค่อนข้างดีจำนวนหนึ่ง ในฐานะที่เป็นเพียงตัวอย่างภาพถ่าย ภาพเหล่านั้นนอกจากดีดกว่าภาพถ่ายของเรา อย่างที่เราคงพอจะนึกกันออกอย่างไรก็ตาม ภาพเหล่านั้นก็น่าสนใจสำหรับเราในฐานะที่ช่วยแสดงถึงอาคารบ้านเรือนทิวทัศน์ และความเป็นอยู่ของท้องถิ่นสยามเช่นเดียวกันกับแสดงให้เห็นถึงสติปัญญาของชาวพื้นเมืองสยามที่หากไม่เห็นจากภาพถ่ายเหล่านั้นก็คงจะนึกว่าด้อยพัฒนาและล้าหลังอยู่ ศิลปินที่กล่าวถึงนี้ได้สร้างเครื่องจักรกลแม่เหล็ก และไฟฟ้าขึ้นหลายชิ้น และมีความเข้าใจในเรื่องการทำงานของโลหะ แน่่อนว่าการถ่ายภาพเป็นตัวแทนที่มีคุณค่า มีอิทธิพลส่งความเจริญไปยังชาติอนารยะ กลุ่มเถาและปลูกฝังสติปัญญาและความเบื่องปราด และเป็นสิ่งที่นำเราไปใกล้ชิดกับแดนต่างด้าวมากขึ้น”

หลักไหลผ่าน...สิ่งที่ดึงดูดสายตาก็คือภาพหมู่ปราสาทราชวังและวัดวาอาราม...สิ่งปลูกสร้างและเสื้อผ้าอาภรณ์ละลานตา บ่งบอกถึงการมีอยู่ของชาติพันธุ์อันหลากหลาย”⁴

ภาพประกอบในหนังสือที่พิมพ์จากบันทึก อันประกอบด้วยภาพจากภาพถ่ายเส้นของ อองรี มูโอต์ และภาพพิมพ์แกะไม้ที่มีต้นฉบับจากภาพถ่ายที่ถูกบันทึกไว้จากช่างภาพชาวสวิส ชื่อ ปีแอร์ โจเซฟ รอซีเออร์⁵ ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยสยามในช่วงปี ค.ศ.1861 หลังจากที่ อองรี มูโอต์เสียชีวิต ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าคำบอกเล่าใด ๆ ผ่านตัวอักษร นับเป็นหนังสือที่บันทึกเรื่องราวของสยามและประเทศข้างเคียงเล่มแรก ๆ ที่ภาพวาดและภาพถ่ายทำหน้าที่เป็นหนึ่งในเครื่องมือ เพื่อจุดมุ่งหมายในการล่าอาณานิคมในแถบแผ่นดินเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภาพถ่ายในรูปแบบของงานศิลปะภาพพิมพ์ร่องลึกที่ปรากฏในหนังสือ “บันทึกการเดินทางของ อองรี มูโอต์ ในสยาม กัมพูชา ลาว และอินโดจีนตอนกลางส่วนอื่น ๆ” เป็นภาพถ่ายที่ได้รับการบันทึกหลังจากที่มูโอต์เดินทางเข้ามาในสยามได้ไม่นาน ผู้จัดพิมพ์ในเวลานั้นได้รวบรวมภาพถ่ายที่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบันทึกดังกล่าว ส่วนใหญ่จะเป็นภาพถ่ายในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย เช่น เมืองบางกอก (กรุงเทพมหานครฯ) จังหวัดอยุธยา และจังหวัดเพชรบุรี ส่วนพื้นที่อยู่ไกล เช่น จันทบุรี เสียมเรียบ นครวัด และพื้นที่อื่น ๆ นอกเหนือจากบริเวณตอนกลางของประเทศไทย โดยเฉพาะภาพของนครวัดที่เมืองเสียมเรียบของประเทศไทย กัมพูชา มูโอต์ได้ถ่ายทอดของมาเป็นภาพถ่ายเส้นโดยใช้เวลาในการสำรวจ บันทึก และวาดภาพอยู่นานสามสัปดาห์ ภาพวาดชุดดังกล่าวน่าเชื่อถือเสียมาให้แก่ผู้เขียนในฐานะผู้ถ่ายทอดนครวัดออกมาเป็นภาพให้โลกประจักษ์เป็นครั้งแรกนอกเหนือจากการบรรยายด้วยคำบอกเล่า

ภาพประกอบในหนังสือดังกล่าว เป็นภาพที่มีที่มาแตกต่างกัน เป็นภาพที่มาจากการถ่ายทอดของมูโอต์โดยตรงผ่านการวาดลายเส้น ซึ่งมีเนื้อหาที่ถ่ายทอดในการวาดภาพแบบศิลปะบาโรค ซึ่งเขาได้กล่าวชื่นชมจิตรกรแนวบาโรค ชาวฝรั่งเศสนาม โกลิต ลอร์แร็ง ในบทที่เกี่ยวข้องการชื่นชมในความงามของนครวัด “โอ้ ถ้าเพียงแต่ข้าพเจ้าจะสรรค้อยคำได้ดังปลายปากกาของมหากวีชาโตบริยองด์ ...หรือสละบดฝีแปรงแห่งจิตรกรชั้นครูอย่างโกลิต ลอร์แร็ง”⁶ ลักษณะของภาพ มูโอต์ได้ถ่ายทอดออกมาตามหลักการของศิลปะแนวบาโรคซึ่งมีการถ่ายทอดทัศนคติส่วนตัวของผู้วาดและใส่อารมณ์ความรู้สึกลงในภาพเหนือกว่าความเป็นจริง ซึ่งแตกต่างจากภาพประกอบที่คัดลอกจากภาพถ่ายซึ่งมีความเป็นจริงในรูปแบบทางกายภาพและความหมาย

แม้ว่าหลายภาพจะมีการแต่งเติมเช่นเพิ่มคนลงไปในภาพ แต่จุดมุ่งหมายของการใช้ภาพในหนังสือดังกล่าว ประสบความสำเร็จในการถ่ายทอดความน่าสนใจของดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และปลูกเร้าให้การล่าอาณานิคมประสบความสำเร็จเร็วขึ้น

ในช่วงปลายรัชกาลที่ 4 ในปี ค.ศ.1865 ได้มีช่างภาพชาวสก๊อตแลนด์เดินทางมาจากประเทศอังกฤษ นามว่า จอห์น ทอมสัน (John Thomson ค.ศ.1837-1921) ในช่วงก่อนหน้านั้นมีช่างภาพชาวตะวันตกหลากหลายประเทศได้เข้ามาถ่ายภาพในเมืองไทยไว้มากมาย และกลับไปเผยแพร่ยังฝั่งทวีปยุโรปและอเมริกา รัชกาลที่ 4 ได้ทรงรับการถ่ายภาพจากช่างภาพยุโรปหลายครั้ง ในช่วงปลายรัชสมัยของพระองค์ ได้ต้อนรับช่างภาพสำคัญในประวัติศาสตร์การถ่ายภาพในกาลต่อมา เหตุใดช่างภาพหนุ่มจึงได้รับโอกาสได้บันทึกภาพพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและองค์รัชทายาท (รัชกาลที่ 5 ในกาลต่อมา) นั้นยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด นอกจากนี้ทอมสันยังได้บันทึกภาพ ชุนนางผู้ใหญ่ในยุคนั้น และราชทูตที่เคยไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศในฝั่งยุโรป และพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ นอกเหนือจากภาพบุคคล ทอมสันยังเดินทางไปถ่ายภาพหัวเมืองต่าง ๆ ของประเทศสยามในยุคนั้นและยังได้รับพระราชทานใบเบิกทางขององค์ประมุขจากสยามให้ไปถ่ายภาพเมืองประเทศราชคือกัมพูชา ทอมสันจึงได้เข้าไปถ่ายรูปปราสาทนครวัดเป็นคนแรก ตัดหน้าคณะช่างภาพจากฝรั่งเศสเพียงไม่กี่เดือน การได้มาของภาพถ่ายนครวัดชุดแรกของโลก เป็นตัวอย่างของการใช้ภาพถ่ายในการแสดงอาณาเขตความชอบธรรมของสยามในการมีสิทธิเหนือประเทศกัมพูชา โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ระบุให้ทอมสันได้กล่าวไว้ในหนังสือรวมภาพถ่ายและการเดินทางที่จะตีพิมพ์หลังจากกลับไปสู่ประเทศอังกฤษ ว่าอาณาเขตของประเทศกัมพูชาที่ประเทศสยามได้มาจากสนธิสัญญาเมื่อปี พ.ศ.2325⁶ นับเป็นตัวอย่างแรก ๆ ของการใช้ภาพถ่ายเพื่อต่อสู้กับลัทธิล่าอาณานิคมของผู้ปกครองในดินแดนที่เป็นเป้าหมาย

ภาพถ่ายที่ถูกใช้ในลักษณะเดียวกันถูกถ่ายขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวช่วงเสด็จประพาสทวีปยุโรป เป็นภาพพระบรมฉายาลักษณ์ของพระองค์กับพระเจ้าซาร์ นิโคลัสที่ 2 แห่งรัสเซีย เป็นภาพถ่ายที่แสดงความสัมพันธ์อันดีระหว่างราชวงศ์สยามกับราชวงศ์โรมานอฟของรัสเซียในเวลานั้น เพื่อประโยชน์ในการยับยั้งการรุกรานของประเทศฝรั่งเศส และอังกฤษที่กำลังมีอิทธิพลเหนือดินแดนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยในขณะนั้นประเทศสยามเป็นประเทศเดียวที่ยังคงเอกราชอยู่ จะเห็นได้ว่าภาพถ่ายไม่ได้มีสถานะเพียงแค่การบันทึกความเป็นจริงเฉย ๆ แต่มีความหมายด้านอื่นแฝงอยู่ด้วยเสมอ

จากคำบอกเล่าในบันทึกของ จอห์น ทอมสัน ในวันที่ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อที่จะฉายพระบรมฉายาลักษณ์ ถึงการเปลี่ยนแปลงพระทัย ในการเปลี่ยนเนื้อหาของภาพจากพระองค์กำลังคุกพระขม้ทรงศีล เป็นฉลองพระองค์เครื่องแบบจอมพลทหารฝรั่งเศส⁷ แสดงนัยทางการเมืองที่ส่งผ่านภาพถ่ายไปสู่ผู้รับสารปลายทางเนื่องจากทอมสันติดต่อขอเข้าถ่ายภาพในพระบรมมหาราชวังผ่านทางกงสุลอังกฤษในประเทศไทย ภาพชุดดังกล่าวย่อมมีการนำเสนอในภายภาคหน้าสู่ประเทศอังกฤษจากนิทรรศการและหนังสือที่จะตีพิมพ์หลังเสร็จสิ้นการเดินทาง ซึ่งปรากฏต่อมาในชื่อว่า ชองแคมมะละกา อินเดีย และจีน ตีพิมพ์ในปี ค.ศ.1875 ภาพถ่ายสำคัญที่ ทอมสันได้ถ่ายในสยามส่วนใหญ่หรือแทบจะเกือบทั้งหมด เป็นภาพที่เกิดจากพระบรมราชานุญาต เช่น ภาพพระราชวงศ์ และขุนนางในราชสำนัก ที่มีความสำคัญ แสดงให้เห็นการปกครองที่เป็นระบบมีขั้นตอนไม่ต่างจากประเทศในแถบยุโรป ภาพองค์รัชทายาทพร้อมข้าราชการ ในพระบรมมหาราชวังชั้นใน ที่งดงามยิ่งใหญ่มิมีราคานิยมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเทศที่เจริญด้วยอารยธรรม ภาพพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ เช่น ขบวนพยุหยาตราทางสถลมารค งานพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ฯ งานพระเมรุมาศพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และเรือพระที่นั่งอนันตนาคราช แสดงให้เห็นวัฒนธรรมและประเพณีของสยาม ที่ไม่ใช่บ้านป่าเมืองเถื่อนที่จะเข้ามาล่าอาณานิคมตามอำเภอใจได้อย่างประเทศในแอฟริกา หรือหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก

และมีอีกหลากหลายภาพของสยามในยุคสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจากทั้งหมด 59 ภาพ ที่แสดงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน และวัฒนธรรมในท้องถิ่น บ้านเรือน วัดวาอารามของกรุงเทพฯ ในยุคก่อนแสดงความเจริญทางกายภาพและวัฒนธรรม ที่มีได้กระจุกตัวอยู่แต่ในเมืองหลวง เรียกได้ว่าภาพถ่ายทั้งหมดของทอมสันเป็นภาพถ่ายที่ประชาสัมพันธ์ประเทศไทยอย่างครบถ้วนชุดแรกในการรับรู้ของชาวโลกในยุคนั้น ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะรับมือกับการรุกของลัทธิการล่าอาณานิคม โดยการใช้คุณสมบัติของภาพถ่ายในการบันทึกความจริงแสดงความชอบธรรมของการมีอยู่ของประเทศไทยในแผนที่โลก กล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงรู้ซึ่งถึงอำนาจของภาพถ่ายที่เป็นทั้งอาวุธที่สามารถทำร้ายเราและใช้ป้องกันตัว อยู่ที่จะเลือกไข่มุมใดของมัน

ในทางกลับกันชาวตะวันตกที่ผ่านเข้ามาในรูปแบบต่าง ๆ ได้บันทึกภาพภูมิประเทศของประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่ในริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ปากอ่าวไทยจนถึงริมฝั่งแม่น้ำที่มองเห็นพระราชวังอย่างชัดเจน โดยเฉพาะภาพถ่ายมุมสูงจากพระปรางค์วัดอรุณ ที่ถูก

ถ่ายทอดออกไปจากการพิมพ์เผยแพร่ไปทั่วโลก เป็นการบอกจุดพิถีพิถันอย่างแม่นยำที่ใช้ประกอบในการเดินเรือของฝรั่งเศสเข้าสู่ใจกลางของเมืองหลวงของประเทศสยามในกรณีวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่เพียงแต่เฉพาะประเทศสยาม การบันทึกภาพของนักเดินทางที่ถูกส่งกลับไปเผยแพร่ในประเทศแม่ ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนเป็นประเทศที่นิยมการล่าอาณานิคม กลุ่มนักสำรวจจากประเทศฝรั่งเศสได้เดินทางพร้อมกล้องถ่ายรูปขนาดใหญ่กระจายตัวกันไปบันทึกภาพทั่วโลก ทั้งในแอฟริกา ทวีปอเมริกาใต้ และ เอเชีย และการเดินทางสำรวจลุ่มแม่น้ำโขงจากปากแม่น้ำในประเทศเวียดนามเรื่อยขึ้นเหนือไปจนถึงประเทศจีน ซึ่งในเส้นทางนี้มีการเดินทางไปสู่นครวัดประเทศกัมพูชาหลังจบทันตอมสันเดินทางไปถึงไม่กี่เดือน

หลังจากนั้นไม่นานนัก ประเทศที่ถูกบันทึกภาพก็ตกเป็นดินแดนในอาณัติของอังกฤษ และ ฝรั่งเศสทั้งหมด ยกเว้นเพียงประเทศสยามในเวลานั้น ปรากฏการณ์การรุกเพื่อได้ดินแดนไว้ในอาณัติของตนในยุคล่าอาณานิคม กล้องถ่ายรูปจึงเป็นเครื่องมือหลักในการสำรวจและเร่งรัดให้การล่าอาณานิคมทำได้แม่นยำและรวดเร็ว ในขณะเดียวกันยังแปรสภาพเป็นเครื่องมือในการตั้งรับ โดยการสื่อสารภาพของคนที่ถูกเลือกสรรในการสร้างภาพให้เกิดการยอมรับในเวทีการเมืองระหว่างประเทศผ่านการเดินทางบันทึกภาพของช่างภาพชาวต่างแดน ที่จะนำ ภาพกลับไปเผยแพร่ยังอีกซีกโลกหนึ่ง

ในปัจจุบัน ความสำคัญของการใช้กล้องถ่ายภาพเป็นเครื่องมือในการแสดงหลักฐานของความจริง ยังคงดำรงอยู่ การใช้ภาพถ่ายเพื่อประโยชน์แก่ผู้นำภาพไปใช้ มีหลากหลายรูปแบบ ใช้เป็นตัวแทนการระลึกถึง ใช้ในการสร้างการยอมรับของสังคม ใช้ในทางการค้า การเมือง และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และใช้เป็นอาวุธ การกำเนิดขึ้นของกล้องถ่ายภาพจึงไม่ใช่เรื่องบังเอิญของการคิดค้นทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นการตั้งใจคิดค้นเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง โดยมีโลกทั้งใบเป็นเดิมพัน โดยเกิดขึ้นในแนวความคิดที่จะหีบจับภาพที่เห็นอยู่ตรงหน้า แสดงให้ปรากฏให้เห็นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อย้อนไปสู่เจตนารมณ์ของการใช้ภาพนั้น

สรุป

กล้องถ่ายภาพถูกค้นคิดขึ้นมาเพื่อการบันทึกภาพให้สำเร็จในยุคศตวรรษที่ 19 โดยมีแรงกระตุ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม และมีเป้าหมายเพื่อให้การล่าอาณานิคมในประเทศโพ้น

ทะเล ประสบความสำเร็จอย่างตรงเป้าหมายที่สุด รวมทั้งเป็นการบันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย
โฆษณาชวนเชื่อ และต่อสู้ทางการเมืองการปกครอง เพราะภาพถ่ายที่ได้จากกล้องถ่ายภาพ
เป็นสิ่งยืนยันในสิทธิของการครอบครอง โดยให้ภาพในการบอกเล่าข้อเท็จจริงที่กล้องได้
บันทึกไว้ รวมทั้งบันทึกข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนในการครอบครองทรัพยากร
อันอุดมสมบูรณ์ที่สามารถยืนยันข้อเท็จจริงได้อย่างตรงไปตรงมาที่สุด ทั้งนี้การถ่ายภาพยัง
เป็นศิลปะที่จะปลุกเร้า โน้มน้าวจิตใจด้วยภาพตามแต่เจตนาของช่างภาพ หรือผู้ใช้ให้บันทึก
ภาพ การกำเนิดของกล้องถ่ายภาพและการบันทึกภาพในศตวรรษที่ 19 จึงเป็นการกำเนิดอย่าง
ตั้งใจเพื่อผลประโยชน์ของประเทศผู้ค้นพบ มิใช่เพื่อความบันเทิงใจหรือเหตุผลทางสันตินาการ
เป็นหลัก

- 1 การแข่งขันระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสในการล่าอาณานิคมในซีกโลกต่าง ๆ เป็นที่ประจักษ์ชัดจากสภาวะการเผชิญหน้าในรูปแบบต่าง ๆ ของสองประเทศ การพัฒนาทางเทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของการแข่งขันนี้อย่างเต็มที่ ภาพถ่ายแบบดาแกรโรไทป์ถูกซื้อลิขสิทธิ์และองค์ความรู้จากรัฐบาลแล้วเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วโลกในฐานะผลิตผลทางความคิดและเทคโนโลยีจากฝรั่งเศส โดยในการมอบสิทธิ์ครั้งนี้ อังกฤษเป็นประเทศเดียวที่ไม่ได้รับมอบนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งของเทคโนโลยีกับสังคมและการแข่งขันในระดับประเทศ ดู Stephen F. Eisenman and others, *Nineteenth Century Art: A Critical History*, 2nd ed. (London: Thames and Hudson, 2002), 241-268.
- 2 เอนก นาวิกมูล, *ถ่ายรูปเมืองไทยสมัยแรก* (กรุงเทพฯ: แสงแดด, 2530), 55.
- 3 อองรี มูโอต์, *บันทึกการเดินทางของอองรีมูโอต์ ในสยาม กัมพูชา ลาวและอินโดจีนตอนกลางส่วนอื่นๆ*, แปลโดย กรรณิกา จรรย์แสง (กรุงเทพฯ: มติชน, 2558), 26-27.
- 4 *เรื่องเดียวกัน*, 9-12 5.
- 5 โจคิม เค เบ้าวซ์, *สยาม ผ่านมุมมองของจอห์น ทอมสัน 2408-2409* (กรุงเทพฯ: ริเวอร์บุคส์, 2558), 14.
- 6 อองรี มูโอต์, *บันทึกการเดินทางของอองรีมูโอต์ ในสยาม กัมพูชา ลาวและอินโดจีนตอนกลางส่วนอื่นๆ*, 239.
- 7 โจคิม เค เบ้าวซ์, *สยาม ผ่านมุมมองของจอห์น ทอมสัน 2408-2409*, 34.
- 8 *เรื่องเดียวกัน*, 32.

อุสณานุสรุ

โจคิม เค เบ้าวซ์. สยามผ่านมุมมองของจอห์น ทอมสัน 2408-2409. กรุงเทพฯ: ริเวอร์บุคส์, 2558.

องรี มูโอต์. บันทึกการเดินทางขององรี มูโอต์ในสยาม กัมพูชา ลาว และอินโดจีนตอนกลางส่วนอื่นๆ. แปลโดยกรรณิการ์ จันแสง. กรุงเทพฯ: มติชน, 2558.

เอนก นาวิกมูล. ถ่ายรูปเมืองไทยยุคแรก. กรุงเทพฯ: แสงแดด, 2530.

Eisenman, Stephen F. and others. *Nineteenthth Century Art: A Critical History*. 2nd ed. London: Thames and Hudson, 2002.

Drawn by M. Bécourt, from a Photograph.

THE KING AND QUEEN OF SIAM.

ภาพที่ 1

เอ โบกรูต์

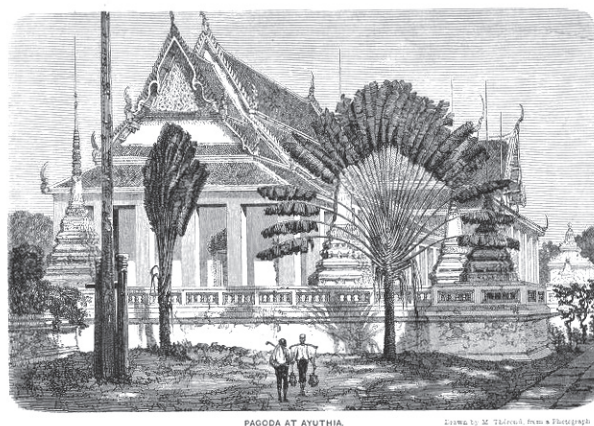
ภาพวาดลายเส้นจากภาพถ่าย

ภาพที่ 2

อ็องรี มูโอด

ภาพวาดลายเส้นจากภาพสเก็ตช์

ภาพที่ 3

เฌร็องด์

ภาพวาดลายเส้นจากรูปถ่าย

Vol. I, p. 66.

SIAMESE WOMEN.

Drawn by M. Basset from a photograph.

ภาพที่ 4

การแต่งกายของผู้หญิงไทย

ภาพที่ 1-4

ภาพประกอบจากหนังสือ บันทึกการเดินทางของอ็องรี มูโอดต์ ในสยาม กัมพูชา ลาว และอินโดจีนตอนกลางส่วนอื่นๆ แปลเป็นภาษาไทยเต็มรูปแบบครั้งแรกโดยรองศาสตราจารย์ ดร. กรรณิกา จรรย์แสง จากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มติชน เมื่อตุลาคม 2558 ประกอบด้วย ภาพพิมพ์ที่มาจาก ภาพวาดลายเส้น ของอ็องรี มูโอดต์ และภาพถ่ายจากช่างภาพหลายคน que เข้ามาในสยามก่อน จอน ทอมสัน เป็นการเผยแพร่ ภาพถ่ายจากสยามชุดแรก ๆ ผ่านการตีพิมพ์ในยุโรป

ภาพที่ 5

ภาพปกหนังสือ Pastures New, In a stern-wheeler up the Siking

ภาพที่ ๖

ภาพถ่ายพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามฯ

ภาพที่ 7

ภาพถ่ายวัดอรุณราชวรารามฯ

ภาพที่ 8

ภาพถ่ายวัดสมุทรเจดีย์

ภาพที่ 9

ถนนย่านสีลม-สาร

ภาพที่ 5-9

ภาพถ่ายโดย นาย Henry T Thomas ที่เดินทางเข้ามาในดินแดนในแถบเอเชีย จีน ญี่ปุ่นและสยาม ในช่วงปี 1901-1908 และบันทึกภาพและข้อมูลออกมาสู่โลกตะวันตก หลังจากการเดินทางของ อองรี มูโอ และทอม จอนสัน ภาพถ่ายที่เกี่ยวกับสยามนี้มีจำนวนทั้งหมด 5 ภาพ เป็นฟิล์มเนกาตีฟบนเซลลูลอยด์ยุคแรก เป็นสมบัติของผู้เขียนที่ได้ซื้อและเก็บรักษาไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2558 เพื่อการศึกษา ประวัติของศิลปะภาพถ่ายในประเทศไทย